

ROLUL AUDIERII LA INVESTIGAREA FAPTEI SĂVÎRȘITE ÎN LEGITIMĂ APĂRARE

Constantin RUSNAC,
magistru în drept

SUMMARY

Even if proving guilt or innocence of a person on a criminal case is based solely on the statements of the participants, however their hearing is a process that every time evidence demonstrating its efficacy. The study showed that we wanted to highlight the problems encountered by hearing and tried to propose some recommendations for their resolution, taking into account the legal and practical aspects.

Keywords: method of proof, hearing, self-defense, process hearing, circumstances, prosecution, advocate

REZUMAT

Chiar dacă probarea vinovăției sau nevinovăției unei persoane pe o cauză penală nu se bazează numai pe declarațiile participanților, audierea acestora totuși reprezintă un procedeu probatoriu care de fiecare dată își demonstrează eficacitatea. În studiul dat ne-am propus să evidențiem problemele care apar la audiere și am formulat unele recomandări pentru soluționarea acestora, ținând cont de aspectele legale și cele practice.

Cuvinte-cheie: procedeu probatoriu, audiere, legitimă apărare, procedeu de audiere, circumstanțe, urmărire penală, avocat

Introducere. Sarcina probării vinovăției sau nevinovăției unei persoane în săvârșirea unei infracțiuni revine organelor de urmărire penală care au o competență bine determinată de lege. Prin activitatea pe care o desfășoară, aceste organe urmăresc în permanență aflarea adevărului cu privire la fapta și făptuitor, împiedicând astfel tragerea la răspundere penală a celor nevinovați, asigurând totodată respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor.

Probarea unei infracțiuni, stabilirea vinovăției celor care au săvârșit-o reclamă activități multiple, inclusiv audierea bănuitului, învinuitului, victimei, martorului etc. *Audierea* este unul dintre cele mai vechi și răspândite procedee probatorii. În orice sistem judiciar, declarațiilor li se acordă o atenție sporită, oferindu-i un loc solid între alte probe. Declarațiile martorului au apărut încă în Antichitate, acest procedeu păstrându-se pînă astăzi cu unele modificări procedurale inevitabile [4, p. 109].

Articolul dat are drept scop elucidarea condițiilor care trebuie să fie respectate de către organul de

urmărire penală în procesul audierii persoanei implicate într-o faptă de legitimă apărare.

Materiale și metode utilizate. Pentru realizarea scopurilor și obiectivelor trasate, ținând cont de specificul și caracterul complex al temei investigate, în calitate de metode de cercetare au fost folosite metoda logică (analiza și sinteza), metoda sistematică. Cercetările întreprinse se bazează pe studierea legislației autohtone și doctrinei de specialitate din țară și de peste hotare.

Rezultate și discuții. Procesul de audiere a persoanelor implicate în săvârșirea unei fapte ce conține semne ale legitimei apărări impune noi rigori față de ofițerul de urmărire penală. Pe lângă faptul că e necesar de obținut date ce au importanță pentru justa soluționare a cauzei, mai e necesar de stabilit cine este făptuitor și cine e victimă.

Un aspect nu mai puțin important, care asigură o bună desfășurare a audierii, este studierea persoanei, pentru a afla caracterul ei, dacă a avut antecedente penale, care a fost pericolul social al faptelor pentru care a fost condam-

nată. E necesar de cunoscut că, la etapa inițială de investigare a faptei, persoana poate să ascundă de membrii grupei operative faptul că are antecedente penale. De aceea, în timpul audierii este rațional de acordat atenție comportamentului audiatului în biroul de serviciu, lexiconului și jargoanelor folosite în timpul comunicării, de determinat dacă are pe corp tatuaje (unde sînt plasate) care arată despre legătura sa cu lumea criminală.

În cazurile de investigare a faptelor săvârșite în legitimă apărare, înainte de audiere e necesar de identificat persoana. Identificarea se va face în baza documentelor ce demonstrează identitatea persoanei, și nu în baza declarațiilor audiatului sau ale rudelor sale.

Cea mai amplă informație despre o persoană poate fi obținută de la patru categorii de martori [6, p. 69]:

1. membrii de familie și rudele;
2. foștii și prezenții vecini;
3. colegii de lucru sau de studii;
4. prietenii cu care își petrece timpul liber.

Statistica ne demonstrează că, în cadrul audierilor efectuate în ca-

zul investigării faptelor săvârșite în legitimă apărare, persoanele audiate uită anumite detalii de care se interesează urmărirea penală, chiar dacă fapta a avut loc cu câteva ore în urmă. Acest fapt este determinat de spaima care inhibă activitatea de memorare și de frica ce reduce randamentul procesului de percepție, memorare și reproducere.

E necesar de luat în considerație că persoana care s-a aflat în legitimă apărare memorează mai bine cele întâmplate. Asta deoarece procesul de memorare este influențat de starea emoțională prin care trece persoana în momentul atacului, dar și ea poate avea probleme cu reținerea unor detalii. Specificul acestor cauze constă în faptul că și cel care a atacat, și cel ce s-a apărat prin mijloace legitime sînt victime, ambii trec printr-o stare de stres. Conducîndu-ne de această regulă, trebuie să fim atenți la procesul de identificare a adevăratei victime și a atacatorului.

Pînă a începe audierea, e necesar de asigurat toate condițiile prevăzute de lege pentru ca ulterior această persoană să nu poată să refuze la declarațiile sale date anterior. Declarațiile oferite pot conține date contradictorii, care vor ajuta la stabilirea adevărului în procesul penal.

În timpul audierii, un spațiu aparte de manevră trebuie acordat avocatului care apără persoana ce s-a aflat în legitimă apărare. Folosindu-se de pîrghiile legale, el trebuie să influențeze pozitiv activitatea ofițerului de urmărire penală, determinînd astfel legalitatea faptei săvârșite.

După începerea urmăririi penale, este rațional de audiat imediat persoanele ce au legătură cu fapta săvârșită. În opinia noastră, îl vom audia primul pe acela pe care îl bănuim ca a săvârșit atacul. Această

tactică va ajuta la stabilirea datelor contradictorii: dacă el într-adevăr a săvârșit fapta, atunci (în majoritatea cazurilor) va avea la dispoziție un timp limitat pentru a-și planifica acțiunile ulterioare. Totodată, ofițerul de urmărire penală, în timpul desfășurării audierii, își va face înscrisuri cu privire la momentele-cheie care urmează a fi verificate prin intermediul altor mijloace de probă.

Practicienii sînt de acord cu faptul că în timpul audierii, mai ales în situații de conflict, e util să se facă anumite note. Însă va fi respectată o condiție: audiatul nu trebuie să vadă ce fel de date sînt fixate și cu privire la ce. De multe ori ofițerii de urmărire penală apelează la conspectări false. Asta presupune că el fixează date ce nu au nimic comun cu cele declarate de audiat, prin aceasta punîndu-l în gardă pe aceasta din urmă, fiindcă el nu știe la care cuvinte, fraze a reacționat ofițerul de urmărire penală.

În cazul în care persoanei i s-au cauzat leziuni corporale și necesită internare sau este internată într-o instituție medicală, audierea urmează să se facă imediat după acordarea ajutorului medical, cu condiția că audiatul este conștient de ceea ce se întîmplă. Durata timpului de audiere este stabilită de medicul-internist, în baza rezultatelor investigațiilor medicale. În timpul unei astfel de audieri se obține un nivel ridicat de sinceritate din partea audiatului. Asta deoarece îi este limitat timpul pentru a gîndi o schemă de dare a declarațiilor sau de a crea un alibi ideal.

Dacă ofițerul de urmărire penală nu a avut posibilitatea să audieze persoana din cauza că aceasta este în comă, el trebuie să comunice medicului care îl tratează ce trebuie să-l întrebe cînd persoana va ieși din comă, deoarece există cazuri

cînd persoana își revine pentru o perioadă scurtă de timp.

În timpul audierii atît a atacatorului, cît și a celui ce s-a aflat în legitimă apărare, e necesar de stabilit următoarele circumstanțe ce prezintă interes pentru urmărirea penală:

1. Numărul atacanților și al celor ce s-au aflat în legitimă apărare, poziționarea acestora la momentul atacului, vîrsta, statura, descrierea semnalmentelor auxiliare;

2. Au fost folosite arme de foc sau alte instrumente în calitate de armă; dacă da, caracteristicile acestora;

3. Comportamentul atacatorului, dacă și-a exteriorizat amenințările (vorbire, mimică, prin demonstrarea armelor sau altor instrumente), cum au fost percepute acestea de audiat (ca pe o amenințare reală ce pune în pericol viața și sănătatea; iar dacă nu a fost luată în seamă, de ce anume);

4. S-a reușit dezbaterea sau luarea armei din mîna atacatorului; dacă da, atunci cu ce scop a fost continuată aplicarea loviturilor;

5. Considerați că exista, în continuare, pericol pentru viața dvs. (De ce?) sau ați dorit să vă răzbuțați pentru atacul efectuat asupra dvs?;

6. Au existat alte căi de respingere a atacului, cu cauzarea unui prejudiciu mai mic; dacă da, de ce nu s-au folosit aceste posibilități;

7. Care au fost direcțiile de mișcare a armei, ale loviturilor, consecutivitatea, puterea și poziționarea urmărilor acestora pe corpurile tuturor participanților;

8. Ce urme au rămas la locul faptei, pe haine, pe armele folosite pentru atac și apărare, destinul acestor obiecte purtătoare de urme;

9. Unde a dobîndit arma sau instrumentele folosite în calitate de armă cel care a atacat și cel

ce s-a aflat în legitimă apărare; au fost pregătite din timp sau nu, în posesia cui s-au aflat pînă a ajunge la ei;

10. Date despre martorii care cunosc anumite circumstanțe despre fapta săvîrșită;

11. Circumstanțele ce au precedat atacul (datorită căror circumstanțe participanții s-au aflat în același loc și timp, caracterul relațiilor lor etc.);

12. Care a fost motivul altercației, ce scopuri au urmărit prin comportamentul lor, cum au apreciat situația creată, atitudinea față de posibilele consecințe;

13. Ce evenimente s-au întîmplat pînă, în momentul și după săvîrșirea faptei infracționale și dacă au legătură cu ea, în opinia audiatului.

Considerăm că acest șir de întrebări poate fi folosit ca element al unui program criminalistic de verificare a versiunilor cu privire la legitima apărare.

Audierea presupune nu numai cunoașterea problemelor ridicate de materialele cauzei, ci și regulile tactice după care se va desfășura audierea. În timpul audierii, ofițerul de urmărire penală poate folosi mai multe procedee tactice în limitele prevăzute de lege:

- Punerea a cît mai multe întrebări de detaliu, prin care se pot controla răspunsurile anterioare.

- Audierea persoanei imediat după punerea în vedere a faptelor pentru care este făcută răspunzătoare, pentru a nu-i acorda un timp prea lung în care să-și pregătească răspunsurile.

- Audierea cu folosirea probelor de vinovăție; prezentarea probelor se poate face progresiv sau frontal [3, p. 341].

- Cînd se dispune de material suficient și bine verificat, se poate adopta tactica povestirii întregului

proces al faptei săvîrșite, folosind datele reale ale acesteia și probele din dosar.

- Cînd cel audiat este nesincer, dar vorbește, va fi lăsat să vorbească, admitînd chiar unele digresiuni de la problema pe care trebuia s-o lămurească. În această situație se urmărește să se cîștige încrederea persoanei, evitîndu-se notarea în timpul declarațiilor libere, pentru a nu-l face pe audiat mai circumspect și a nu-i da răgazul să-și regrepeze ideile pentru o anumită formă de apărare. Dacă în declarațiile audiatului sînt contraziceri, asupra acestora nu i se va atrage atenția decît după semnarea procesului-verbal. Iar dacă în declarații sînt părți vădit mincinoase, organul de urmărire nu-și va exterioriza nemulțumirea, va trece în procesul-verbal cele declarate, iar în cadrul altei audieri va relua aceleași probleme, căutînd să lămurească aspectele de detaliu prin întrebări de control.

- La investigarea faptei săvîrșite în legitimă apărare cu mai muți bănuți, învinuți, după ce persoana a făcut declarații în legătură cu situația sa personală, ca un procedeu tactic, este bine să fie întrebată și în legătură cu problemele celorlalți.

- În caz că audiatul nu dorește să facă nicio declarație în legătură cu fapta, se adoptă metoda tactică a verificării felului cum și-a petrecut timpul înainte, în timpul și după săvîrșirea faptei. Verificarea celor afirmate se face în mod riguros, pe zile și ore, insistîndu-se asupra „golurilor de timp” pe care făptuitorul nu le poate justifica.

- Un alt procedeu îl constituie „întîlnirile neașteptate”, organizate de organul de urmărire penală, prin care adesea se zdruncină poziția recalcitrantă a persoanei audiate.

- În cazuri mai dificile se poate aplica procedeul ascultării încrucișate, cînd două sau trei persoane

pun întrebări în mod succesiv, iar audiatul trebuie să răspundă pe rînd fiecăreia. Prin întrebări bine organizate se poate ajunge la destrămarea sistemului de apărare a audiatului.

O variantă a audierii încrucișate constă în ascultarea succesivă a audiatului de către două persoane. În acest caz este posibil ca audiatul să manifeste o mai mare încredere față de una dintre persoanele care-l ascultă și să devină mai comunicativ. După fiecare ascultare, cele două persoane trebuie să se pună de acord asupra progreselor obținute în declarațiile audiatului și să redacteze împreună întrebările principale pe care le vor pune împreună audiatului în continuarea audierii.

Dacă în timpul audierii persoana este foarte emoționată, este recomandabil să se folosească videofilmul. La fel, va fi util să i se ofere posibilitatea de a desena arma, schema de amplasare a participanților la locul faptei etc., toate acestea urmînd a fi anexate la procesul-verbal de audiere.

După încheierea audierii, ofițerul de urmărire penală trebuie să insiste ca audiatul să citească personal procesul-verbal de audiere, pentru a exclude pretențiile din partea acestuia. Ofițerul de urmărire penală nu trebuie să citească procesul-verbal de audiere, deoarece în cazul constatării unor date false, audiatul poate să declare că a fost indus în eroare intenționat de către angajații poliției, iar procesul-verbal de audiere l-a semnat fără a-l citi.

Toate declarațiile obținute trebuie să fie apreciate obiectiv, conform alin. (1) art. 95 CPP al RM. Declarațiile false îngreunează investigarea faptei, împiedică aflarea adevărului, tărăgănează urmărirea penală, fac astfel încît cel vinovat să scape de răspundere penală,

astfel ducînd la condamnarea unei persoane nevinovate.

Tarkanov I.A. precizează că, în cazul investigării unei fapte săvîrșite în legitimă apărare, există minimum 3 variante de inducere intenționată în eroare a ofițerului de urmărire penală de către audiat [233, p. 73]:

1. Folosindu-se de faptul că i s-au cauzat leziuni corporale, atacatorul insistă în vinovăția celui ce s-a apărat, negînd existența atacului din partea sa.

2. Cel ce s-a apărat a depășit conștient limitele legitimei apărări, dar fiindu-i frică de răspunderea penală, susține că atacul a avut un caracter social mult mai periculos decît cel constatat de către organul de urmărire penală.

3. A avut loc cauzarea unui prejudiciu intenționat sau din imprudență sănătății sau vieții, iar persoana vinovată pretinde că a fost în legitimă apărare.

E rațional de efectuat și audierea specialistului-criminalist în vederea soluționării următoarei întrebări: E posibil să existe un astfel de mecanism de creare a urmei în condițiile și în consecutivitatea acțiunilor indicate de cel ce s-a apărat, atacator sau martor? La fel, nu trebuie de uitat că experților-criminaliști trebuie să le fie puse așa întrebări răspunsurile la care să permită stabilirea legăturii cauzale dintre acțiunile atacatorului, ale celui ce s-a apărat și prejudiciul cauzat.

Sîntem de acord cu opinia autorului Selinov M.A. că nu trebuie să supraapreciem importanța audierii în procesul investigării faptei săvîrșite în legitimă apărare [5, p. 45]. Nu trebuie de acordat o atenție sporită audierilor suplimentare cu scopul de confirmare a probelor, cînd aceste probe pot fi verificate și apreciate prin intermediul altor

acțiuni de urmărire penală și măsuri speciale de investigație.

Concluzii. Putem concluziona că declarațiile obținute în cadrul investigării unei fapte săvîrșite în legitimă apărare vor fi pertinente, concludente și utile doar cu respectarea următoarelor condiții:

- pregătirea temeinică către audiere, care va cuprinde atît pregătirea specială, cît și cea psihologică;

- primul va fi audiat cel pe care ofițerul de urmărire penală îl bănuiește că a săvîrșit atacul;

- ținînd cont de situația creată în timpul audierii, pentru obținerea declarațiilor veridice urmează să se folosească conspectările false și alte procedee și combinații tactice;

- e necesară acordarea unui spațiu aparte de manevră avocatului care apără persoana ce s-a aflat în legitimă apărare; folosindu-se de pîrghiile legale, el trebuie să influențeze pozitiv activitatea ofițerului de urmărire penală, determinînd astfel legalitatea faptei săvîrșite;

- rezultatele audierii trebuie să fie comparate cu declarațiile altor participanți, precum și cu rezultatele altor procedee probatorii.

Recenzent:

B. GLAVAN,

doctor în drept,

conferențiar universitar

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 273-279 din 28.12.2012.

2. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 72-74 din 14.04.2009.

3. Golunski S.A. Criminalistica. București: Ed. științifică, 1961, 559 p.

4. Sava A. Aprecierea probelor în procesul penal. Iași: Junimea, 2002, 109 p.

5. Сельнов М.А. Допрос как средство процессуального доказывания на предварительном следствии. Автореферат дисс. канд. юрид. наук. Москва, 1988, 28 с.

6. Тараканов И.А. Особенности доказывания состояния необходимой обороны в стадии предварительного расследования. Дисс. канд. юрид. наук. Владимир, 2006, 216 с.